

PROFESSIONAL LANGUAGE TRAINING OF MILITARY OFFICERS OF UKRAINIAN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS DURING THE WAR

ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Liudmyla Kanova¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-297-5-32>

Abstract. Active hostilities throughout the territory of Ukraine, which have been going since February 24, 2022 as a result of the aggression of the Russian Federation, have given rise to a number of problems in the field of higher education, one of which is ensuring the stability and continuity of the educational process. The problem of professional foreign language training of tactical level servicemen according to NATO standards, who are able to adequately represent Ukraine on the international arena and are ready to take direct part in international military exercises, seminars, conferences and meetings without the involvement of interpreters, is gaining particular relevance. In this context, the higher military educational institutions are entrusted with the training of tactical level officers who not only know a foreign language, but are able to apply this knowledge in official activities and in the process of carrying out professional duties in a foreign language environment. *The purpose* of the paper is to analyze the peculiarities of professional language training of servicemen at higher educational establishments in war time. *Methodology* of the study is based on the analysis of regulatory and legal documents defining state standards of higher military education, educational and professional programs, training plans for officers of the Armed Forces; analysis, synthesis and systematization of psychological and pedagogical scientific literature; analysis and generalization of domestic and foreign experience in the process of formation of professional foreign

---

¹ Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Foreign Languages, S. Korolov Zhytomyr Military Institute, Ukraine

language competence. Results of the survey provide the implementation of the model of foreign language competence formation into the educational process of higher military educational institutions of Ukraine in war time as well as corresponding pedagogical conditions, in particular the methodology of intensive foreign language training, educational and methodological support; experimental verification of the effectiveness of the model. *Practical implications.* The implementation of a professionally oriented model of professional foreign language training of tactical level officers of the Armed Forces according to NATO standards in the postgraduate education system. It is planned to develop and implement in the educational process of the course "English for officers of the Armed Forces (NATO standards)" as well as educational and methodological manual "Professional foreign language training of military personnel according to STANAG6001". *Value/originality.* The research will contribute to the appropriate level of professional foreign language training among officers who are directly engaged in the study and implementation of NATO standards and participate in Ukraine-NATO working groups. Learning English and mastering it at the level of international communication for the military should be considered a priority, not an unnecessary additional burden. This creates prerequisites for further research in the field of professional foreign language training in the higher military education system of Ukraine.

1. Вступ

Повномасштабна війна в Україні та запровадження воєнного стану завдало потужного руйнівного впливу не тільки на інфраструктуру, економіку, а й на освіту країни.

Сфера освіти є однією з найбільш постраждалих від війни в Україні, яка постала перед новими викликами. За даними проведеного дослідження МОН України та Інститутом освітньої аналітики в умовах повномасштабної війни та воєнного стану суттєвими викликами в сфері освіти визнано такі: загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, обмеження доступу до базових потреб людини; масштабні руйнування освітньої інфраструктури, особливо вищих військових навчальних закладів: пошкодження приміщень закладів освіти, навчальної матеріально-технічної бази, навчально-виробничих баз практики. Враховуючи особливу небезпеку для курсантів вищих

військових навчальних закладів, навчання почало відбуватися на різних локаціях після повернення військовослужбовців з районів бойових дій. За даними інтерактивної карти Міністерства освіти і науки України [1, с. 2], 3145 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів. 415 з них зруйновано повністю. Разом з тим, 33 заклади вищої освіти було переміщено до безпечних областей України, де відновили свою діяльність на базі іншого закладу [1, с. 1].

Під час війни постали нові чинники впливу на освітній процес, який відбувався не завжди у закладі, зокрема повітряні тривоги, необхідність переховуватися в укриттях; втрата деякими закладами освіти своєї матеріально-технічної бази; особливий психологічний стан курсантів під час війни (бойові дії, зниклі безвісти, поранені, загиблі тощо та ін. Військові та цивільні викладачі, особливо в активний період війни, намагалися мінімізувати вплив цих чинників на освітній процес, використовуючи різні форми та методи роботи з військовослужбовцями. Деякі вищі навчальні заклади зорієнтувалися, адаптувалися, пропонували колегам спілкуватися, обмінюватися ідеями, набути досвідом та ефективними практиками забезпечення якості освіти за допомогою засобів ІКТ [6, с. 2].

Звернемо увагу, що на підконтрольній території України рекомендовано здійснювати освітній процес у формах: очній, змішаній чи дистанційній. Вибір форми навчання безпосередньо пов'язаний з можливостями забезпечення збереження життя суб'єктів освітнього процесу. Тому домінуючою формою навчання серед вищих навчальних закладів стає дистанційна. Однак дана форма не є доцільною для курсантів вищих навчальних закладів, які повинні оволодіти практичними військовими вміннями та навичками та застосовувати їх в умовах воєнного стану. Окрім того, актуальною стає іншомовна підготовка військовослужбовців оскільки почали активно відбуватися міжнародні військові навчання з США, Великобританією, Швецією, Угорщиною, Румунією, Словаччиною та іншими країнами НАТО [6, с. 8].

З 2023 року понад 10 тисяч українських військовослужбовців пройшли навчання у Сполученому Королівстві під керівництвом Сухопутних військ Великої Британії та Збройних Сил міжнародних партнерів [7, с. 3]. Одною з основних вимог залучення до навчання за кордоном є володіння англійською мовою, рівень якої перевіряється за допомогою стандартизованого мовного тесту за стандартом НАТО – STANAG 6001.

Мета дослідження – визначити особливості професійної іншомовної підготовки у вищих військових навчальних закладах в умовах воєнного стану та запропонувати шляхи покращення вивчення іноземної мови.

Україна, долучаючись до стандарту STANAG 6001, приймає його для узгодження відповідних вимог до мовленнєвих рівнів володіння іноземною мовою військовослужбовців Збройних сил України, призначених для проходження служби на посадах: офіцерів багатонаціональних штабів (за напрямками діяльності), військових перекладачів (бортових перекладачів), військових експертів ООН (військових спостерігачів, штабних офіцерів та офіцерів зв'язку ООН), керівного складу національних контингентів, фахівців у сфері цивільного співробітництва, офіцерів військової поліції та інших фахівців за потреби [7, с. 5].

Питання професійної компетентності військовослужбовців та окремих її аспектам привертала увагу багатьох дослідників. Їм присвячені роботи О. Барабанщикова, В. Бачевського, А. Борисовського, К. Вербицького, В. Герасимчука, Д. Іщенка, Т. Олійник, П. Онищука, Г. П'яковського. Складові професійної компетентності військового фахівця розглядалися у дослідженнях А. Аронова (морально-політична), М. Бастрікова (керівна), А. Галімова (виховна), М. Зубалія (фізична), Л. Чернишова (військово-прикладна). Також вивчалися: педагогічні умови підвищення якості професійної компетентності (О. Євсюков, Л. Кравцов, Л. Канова, Н. Рідей, В. Савін); розвиток професійних умінь щодо проходження військової служби у незвичайних умовах діяльності (В. Балашов, С. Капітанець, В. Невмержицький, І. Радванський); культурологічні аспекти компетентності (Л. Маслак), процес управління професійною компетентністю майбутніх офіцерів (О. Протасов); вплив нових технологій навчання на процес формування професійної компетентності курсантів (А. Комаров, Е. Сарафанюк) [14, с. 1035].

Огляд психолого-педагогічної літератури свідчить, що під час організації професійно зорієнтованої підготовки з іноземної мови необхідно вирішити цілу низку психолого-педагогічних завдань: визначити мету, розвинути мотивацію, провести відбір і структурування навчального матеріалу на основі міждисциплінарної інтеграції, врахувати психологічні характеристики особистості, виокремити і застосувати результативні підходи до навчання, створити і реалізувати організаційно-педагогічні умови для здійснення цієї підготовки. Головним завданням професійно зорієтова-

ної підготовки з іноземної мови є наближення змісту і методів викладання іноземної мови до практичних потреб військовослужбовців – вільне спілкування з представниками країн НАТО під час сумісної взаємодії. Перш за все це відноситься до відбору матеріалу, його критичного осмислення. Підхід до відбору змісту повинен бути зорієнтований на останні досягнення в тій чи тій галузі людської діяльності, висвітлювати наукові досягнення, які відображають професійні інтереси військовослужбовців, щоб надати їм можливість професійного зростання [11, с. 108].

2. Особливості мовної підготовки за стандартом STANAG 6001

Необхідно звернути увагу, що військовослужбовцям Збройних сил України для участі у міжнародних військових навчаннях, особливо офіцерам необхідно володіти іноземною мовою на рівні СМР-2, відповідно до міжнародного стандарту STANAG 6001 про рівень володіння іноземною мовою військовослужбовцями [7, с. 3].

Насамперед вони повинні знати: основні особливості англійської мови на всіх рівнях ієрархічної будови (фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному); правила побудови розповідних, питальних, наказових та окличних речень; граматичні конструкції й особливості їх вживання; використання базових слів і словосполучень військової тематики; сучасну термінологію щодо озброєння та техніки сил (країн) учасників НАТО; термінологічний мінімум для професійного спілкування іноземною мовою; особливості передачі інформації військового, військово-політичного та військово-технічного характеру; алгоритми діяльності майбутнього офіцера ЗСУ в різних екстремальних мовних ситуаціях під час виконання завдань; правила оформлення і ведення документації англійською мовою відповідно до штабної культури (від написання офіційних листів до рапортів); основні аббревіатури та їх значення, які використовуються під час ведення радіотелефонного зв'язку, радіообміну і в повсякденному спілкуванні учасників міжнародних навчань; соціокультурні особливості спілкування англійською мовою з іноземними колегами; мовну культуру, історію і реалії країн та організацій, де англійська мова є державною або робочою мовою. Особлива роль в професійній іншомовній підготовці, формуванні професійної іншомовної компетентності надається інтенсивним курсам іноземних мов пр. вищих військових навчальних закладах [8, с. 4].

Метою згаданого стандарту є проведення єдиних оперативних і адміністративних заходів та використання матеріально-технічного забезпечення таким чином, щоб збройні сили однієї країни-учасниці НАТО могли спілкуватися на професійному рівні зі збройними силами інших держав-учасниць і використовувати їхні матеріально-технічні засоби. Крім того, угода STANAG 6001 створює основу для технічної взаємосумісності та взаємозамінності серед великої різноманітності систем зв'язку, інформації, командування та інших, важливих для проведення військових операцій. Забезпечення мовного взаєморозуміння, а, значить, і взаємосумісності у професійній сфері – одна із основних умов членства в Альянсі. Саме тому вимоги стандарту STANAG 6001 лягли в основу Концепції іншомовної підготовки особового складу Збройних Сил України, котра визначає напрямки вивчення іноземних мов, способи та рівні опанування ними українськими військовиками [4, с. 2].

Професійна іншомовна підготовка особового складу в системі Міністерства оборони України – це складова частина загальної системи підготовки військовослужбовців та працівників у системі Міністерства оборони України, що передбачає реалізацію комплексу узгоджених між собою організаційних, наукових і навчально-методичних заходів, спрямованих на досягнення особовим складом відповідного рівня володіння іноземною мовою для подальшого використання у службовій діяльності. Даним документом з іншомовної підготовки визначається рівень володіння іноземною мовою, який є сукупністю мовленнєвих знань, вмінь та навичок (компетенцій), що визначає здатність особи до її практичного використання. В Міністерстві оборони України цей рівень оцінюється за шкалою стандартизованих мовленнєвих рівнів, які відповідають рівням мовленнєвої компетенції за мовним стандартом СТАНАГ 6001 [7, с. 1].

Знанневий компонент іншомовної компетентності визначається за шкалою стандартизованих мовленнєвих рівнів (СМР), які відповідають рівням мовленнєвої компетенції за мовним стандартом НАТО STANAG-6001. Метою цього стандарту є надання опису рівнів володіння мовою за чотирима основними видами мовленнєвої діяльності. В описі надаються чіткі роз'яснення рівнів мовної компетентності згідно з загальноприйнятими видами мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо. В документі визначено 6 рівнів мовленнєвої компетентності від 0 до 5:

Рівень 0 – Відсутність практичного вміння.

Рівень 1 – Вживання.

Рівень 2 – Функціональний.

Рівень 3 – Професійний.

Рівень 4 – Експертний.

Рівень 5 – Досконалий / рівень досвідченого носія мови.

Існують також описи проміжних рівнів щодо кожного з аспектів мовної компетентності відповідно до стандартизованого мовленнєвого рівня 0+,1+,2+,3+,4+, для покращення точності визначення рівня володіння іноземною мовою [13, с. 2].

Мовні тести НАТО «STANAG 6001» визначають відповідний рівень володіння іноземною мовою. Характерною особливістю, яка відрізняє даний вид тесту від інших є те, що до уваги не береться попередній досвід вивчення іноземної мови. Мета мовного тесту НАТО «STANAG 6001» полягає в наданні оцінки наскільки добре військовослужбовець може використовувати іноземну мову в іншомовному середовищі [8; 13]. Мовний тест НАТО «STANAG 6001» не базується на програмі навчальних курсів, або інших освітніх програмах, оскільки його основна мета полягає не в перевірці знання окремих аспектів мови, наприклад, граматики, лексики тощо, а у визначенні рівня володіння іншомовною компетентністю в цілому [4, с. 3].

Реалізація основних засад іншомовної підготовки з використанням стандарту НАТО «STANAG 6001» у Міністерстві оборони України планується здійснити двома етапами протягом 2019–2030 років. На першому етапі (2019–2024 роки) передбачається продовження заходів щодо розвитку та посилення (оптимізації) системи мовної підготовки особового складу Збройних Сил України, в тому числі організація вивчення іноземних мов у військовик частинах (підрозділах) у системі індивідуальної підготовки офіцерів, сержантського (старшинського) та рядового складу військової служби за контрактом для досягнення та підтримання відповідного рівня володіння іноземною, насамперед англійською, мовою.

На другому етапі (2025–2030 роки) передбачається поступове запровадження вимоги обов'язкового професійного володіння англійською мовою особовим складом Збройних Сил України при просуванні по службі на посади, що пов'язані з використанням іноземної мови у службовій діяльності, збільшення у складі Збройних Сил України військових

частин і підрозділів, взаємосумісних з відповідними військовими частинами (підрозділами) країн-членів і партнерів НАТО [7, с. 8].

При визначенні змісту та особливостей іншомовної підготовки, необхідно зазначити про прийняття у Міністерстві оборони Дорожньої карти вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України на 2021–2025 роки.

У вищеназваному документі визначається стратегічна мета іншомовної підготовки Збройних Сил України – швидке нарощування чисельності особового складу з відповідним рівнем знань іноземної мови, досягнення рівня не нижче СМР 2 (Level-2), «Функціональний» за стандартом НАТО STANAG 6001 особами офіцерського, сержантського (старшинського) складу та працівників ЗСУ в обсягах необхідних для отримання Україною Плану дій щодо членства у НАТО, впровадження політики і стандартів НАТО в діяльність усіх ланок органів військового управління та проходження служби (роботи) у міжнародних організаціях, участі у багатонаціональних військових навчаннях, заходах міжнародного оборонного співробітництва, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки та навчання за кордоном [2, с. 8].

Цим документом передбачені конкретні заходи щодо вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України:

- нарощування спроможностей курсів інтенсивного вивчення іноземних мов при вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, військових коледжів сержантського (старшинського) складу;

- забезпечення безперервності вивчення (використання) та удосконалення рівня володіння іноземною мовою;

- збільшення часу на вивчення іноземної мови в системі індивідуальної підготовки;

- залучення ресурсів дистанційного вивчення іноземної мови для забезпечення оволодіння та підтримання рівня знання іноземної мови;

- зміна вимог до володіння іноземною мовою для посад старшого сержантського і старшинського складу – на рівні СМР-1, для посад вищого сержантського і старшинського складу, посад зі штатно-посадовою категорією «лейтенант» і вище – на рівні СМР-2 [2, с. 10].

На шляху інтеграції іншомовної та професійної підготовки зустрічається цілий ряд проблем: між цілями, змістом, формами організації,

умовами навчальної діяльності дорослих; між орієнтацією навчання на «передачу» фрагментарних предметно-технологічних та іншомовних умінь і навичок, з одного боку, і необхідністю використання їхньої системи в процесі професійної діяльності – з іншого; між системністю, ситуативністю, міжпредметністю, надпредметністю, вмотивованістю використання загальних і професійних компетенцій фахівця та їхнім формуванням в рамках окремих навчальних курсів.

3. Професійна іншомовна компетентність як результат професійної іншомовної підготовки

Метою професійної іншомовної підготовки офіцера Збройних Сил України є формування професійної іншомовної компетентності особистості згідно стандарту НАТО 6001, яка володіє сформованою системою знань, навичок і умінь та яка здатна ефективно вирішувати поставлені завдання у професійній діяльності на міжнародному рівні, враховуючи особливості соціокультурного середовища, в якому вона перебуває. Обґрунтування мети і завдань професійно спрямованої іншомовної підготовки військовослужбовців визначаються основними вимогами соціально-економічного розвитку сучасного суспільства до підготовки фахівців даної сфери діяльності, новими тенденціями у зміні змісту функціонування міжнародних відносин, характером професійної діяльності офіцера.

Д. Хайзм, який ввів поняття «іншомовна компетентність» у науковий обіг, трактує його як досвід, що дає особистості змогу успішно здійснювати цілеспрямоване спілкування з людьми в іншомовному культурному середовищі. Автор вважає, що ця компетентність охоплює такі 40 складники: лінгвістичний (знання правил мови), соціально-лінгвістичний (засвоєння правил діалектної мови), дискурсивний (вивчення правил побудови смислового висловлювання), стратегічний (опанування правил підтримки контакту із співрозмовником). Д. Хайзм також одним із перших дійшов висновку, що опанування мови передбачає не лише засвоєння відповідних граматичних і лексичних норм та правил, але й соціальних умов застосування тих чи інших мовних структур [10, с. 290].

Г. Іванчук у своїй праці звертається до «Плану дій щодо створення єдиного європейського індикатора провідних компетентностей» (The European Indicator of Language Competence), у якому визначено, що іншомовна компетентність складається із трьох складових: лінгвіс-

тичної (знання іноземної мови), соціальної (здійснення міжкультурної комунікації, культурний розвиток) та комунікативної компетентності (знання правил висловлювання з опертям на відповідні граматичні правила для використання мови як засобу комунікації) [12, с. 109].

На думку Н. Яцишиної, професійна компетентність – це ситуаційна, динамічна, інформаційна комбінація його компетенцій, яка дає йому змогу успішно виконувати свої професійні службові обов'язки. Професійна компетенція, у свою чергу, є інформаційною структурою в його свідомості, яка складається з інформації професійного спрямування, засвоєної під час навчання за спеціальністю [9, с. 217].

Отже, якщо професійна компетентність визначається рівнем володіння ключовими базовими компетенціями (сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності, тобто компонентів змісту навчання, необхідних для ефективного виконання діяльності щодо певного кола предметів і процесів, іншомовна компетентність може розглядатися як набір компетенцій, що охоплює такі їх різновиди: лінгвістичну компетенцію (володіння мовними засобами, знання мовного матеріалу, правил його оформлення й оперування ним); тематичну компетенцію (володіння екстралінгвістичною інформацією); прагматичну компетенцію (здатність логічно пов'язувати речення з метою продукування зв'язних відрізків мовлення); соціокультурну компетенцію (знання соціокультурного контексту); компенсаторну компетенцію (уміння досягати взаєморозуміння); навчальну компетенцію [12, с. 108].

Приходимо до висновку, що **професійна іншомовна компетентність** включає набір таких базових (ключових) компетенцій:

1. Мовна компетентність, у якій розрізняємо мовну та мовленнєву компетенції. Під мовною компетенцією розуміємо знання лексичних одиниць і граматичних правил, які перетворюють лексичні одиниці на змістовні висловлювання, а також уміння застосовувати ці правила у процесі висловлювання та сприйняття суджень в усній та письмовій формах. Під мовленнєвою компетентністю розуміємо знання правил мовної поведінки, вибір мовних форм і засобів та їх використання залежно від цілей, ситуацій спілкування та соціального статусу учасників процесу соціокультурного та професійного спілкування.

2. Дискурсна компетенція, що дозволяє встановити контекстне значення зв'язного тексту та логічно будувати речення в процесі спілкування.

3. Стратегічна компетенція, під якою ми розуміємо вміння використовувати адекватні ситуації спілкування, вербальні та невербальні комунікаційні стратегії для ефективної міжкультурної комунікації.

4. Міжкультурна компетенція – це вміння взаємодіяти з носіями мови з урахуванням національних цінностей, норм та ідей, створювати у комунікаторів позитивний настрій у спілкуванні, обирати комунікативно доцільні способи вербальної та невербальної поведінки, використовуючи знання про науку та культуру представників різних культур.

5. Соціальна (прагматична) компетенція як здатність мовної особистості вибирати адекватний спосіб спілкування залежно від умов і цілей конкретної ситуації спілкування, будувати речення відповідно до комунікативних цілей учасників спілкування.

6. Мовно-професійна (предметна, спеціальна) компетенція, під якою ми розуміємо здатність сприймати та створювати тексти у сфері спеціальної предметної діяльності, вміння оперувати іноземною мовою та спеціальною лексику, мовою кліше спеціального призначення, аналізувати, зробити презентацію з професійно орієнтованих питань.

7. Соціально-інформаційна компетенція, що характеризує здатність висловлювати критичне ставлення до широкого спектру інформації в процесі міжкультурної іншомовної взаємодії у професійній та побутовій сферах діяльності та визначає рівень володіння інформаційними технологіями.

8. Особистісна (особиста, індивідуальна) компетенція як здатність, що дозволяє розкрити в процесі спілкування в контексті діалогу культур індивідуальні цінності та прагнення особистості як соціальної особистості, як готовність до підвищення рівня компетенцій для міжкультурних цілей професійного спілкування, постійна самоосвіта та самовдосконалення, а також потреба в оновленні особистісного потенціалу [10, с. 269].

Необхідно підкреслити, що формування професійної іншомовної професійної компетентності, необхідно для забезпечення практичної спрямованості навчання іноземної мови, а саме курс іноземної мови повинен бути тісно пов'язаний з низкою спеціальних дисциплін, які необхідні для виконання професійних функцій.

Наприклад, процес вивчення іноземної мови військовослужбовцями повинен включати: 1) структуру мови, що вивчається, фонетику, граматику, лексику); 2) особливості STANAG; 3) вимоги STANAG 6001; 4) структура повідомлень, звітів, презентацій [5, с. 171].

На основі аналізу досліджень науковців визначено поняття «професійна іншомовна компетентність офіцера» як професійно значуща інтегративна якість особистості військовослужбовця, що забезпечує використання її в практичній військовій діяльності (у безпосередніх контактах з іноземними колегами) і здатність вільно здійснювати міжнародну діяльність по розв'язанню військово-професійних проблем (участь у міжнародних делегаціях, міжнародних програмах військової освіти, миротворчих місіях).

4. Педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності

Враховуючи наявність воєнного стану в державі та взаємодію іноземних НАТО-експертів з українськими військовослужбовцями, важливо створити автентичне середовище у вищих військових навчальних закладах іншомовне через такі напрямки, як:

- запровадити практику коротких інформаційних, відео повідомлень та музичних розминок (warm-ups) іноземною мовою на заняттях з навчальних предметів гуманітарного циклу;

- організувати тижні іноземної мови, під час яких забезпечити спілкування курсантами та офіцерами іноземною мовою у всіх видах їх повсякденної життєдіяльності;

- створити базу аудіо та відео-матеріалів (відео уроків) з іноземної мови у форматі MP3 для використання військовослужбовців аудіозаписів під час самостійних занять;

- читати лекції деяких гуманітарних та військово-технічних дисциплін іноземною мовою за допомогою військовослужбовців, які вже отримали рівень STANAG-6001, який дозволяє їм викладати;

- використовувати ресурси центрів самостійної мовної підготовки для розвитку навичок читання відповідно рівня тих, хто навчається;

- створити умови для діяльності клубів іноземних мов (English Speaking Club, English Language Support Course);

- використовувати ресурси дистанційного навчання іноземних мов, створити електронні підручники з іноземних мов та мовного тестування;

- організувати вивчення іноземної мови військовослужбовцями у дистанційному центрі навчання іноземних мов;

- залучати курсантів до роботи в наукових гуртках філологічного спрямування;

– заохочувати курсантів до участі у науковій діяльності, участі у закордонних наукових конференціях; поїздок професійного спрямування до країн НАТО;

– створити умови для захисту курсантами курсових, науково-дослідних, кваліфікаційних робіт іноземними мовами;

– організувати конкурс на кращий твір, написаний іноземною мовою;

– використовувати методику мовного літнього табору влітку під час занять на локаціях, віддалених від вищих військових навчальних закладів для зняття стресу та тривоги під час воєнного стану [5, с. 173].

Проведені нами опитування серед курсантів та офіцерів Житомирського військового інституту дозволили визначити найбільш мотиваційні види діяльності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, які ввійшли в анкету для вивчення професійної іншомовної компетентності військовослужбовців Збройних Сил України. До найбільш поширених значимих видів діяльності мотивації, які допомагають формувати професійну іншомовну компетентність, на думку офіцерів Збройних Сил України слід віднести: створення позитивної атмосфери під час вивчення англійської мови; особистість викладача як фасилітатора та мотиватора; створення викладачем ситуацій успіху; виконання завдань типу «warm-up»: музичних, пізнавальних, спрямованих на професійну діяльність; виконання тестових завдань для підготовки до здачі тесту СТАНАГ 6001; робота в парах (складання діалогів та вирішення творчих завдань); монологи на тематично-спрямовані теми у поєднанні з питаннями від групи; робота з картками з непередбачуваними питаннями; інтерв'ю з викладачем для підготовки до СТАНАГ 6001; виконання завдань ВВС для розвитку навичок аудіювання та розмовної мови; участь в прийомі міжнародних делегацій; різноманітні завдання біля дошки (граматичні, лексичні, заповнення тематичної таблиці); підготовка презентацій на задану тематику; виконання завдань ігрового характеру (на зразок «вгадай слово, предмет») та ін. [11, с. 109]. Дані види завдань сприяють розвитку мотиваційного компонента професійної іншомовної компетентності військовослужбовців Збройних Сил України.

Розглянемо детальніше етапи професійної іншомовної підготовки офіцерів Збройних Сил України та методи роботи на кожному з них.

Перший етап (*організаційний*) передбачав досягнення таких цілей: розподіл груп згідно рівня знань (згідно результатів діагнос-

тичного тесту); ознайомлення з основними категоріями інтенсивного спецкурсу ALC (American Language Course); створення доброзичливої атмосфери; повторення основ елементарного рівня засвоєння знань з усіх видів мовленнєвої діяльності рівня СМР1 для групи з підвищеним рівнем знань; формування іншомовних знань, умінь, розвиток здібностей самооцінювання та оцінювання підлеглих.

Основною метою початкового курсу, який триває один місяць, є адаптація офіцерів до умов навчання у вищому військовому навчальному закладі на курсах іноземних мов за американською методикою з елементами комунікативної та інтерактивної методики навчання, що включало моделювання реальних ситуацій спілкування, що опирається на застосування автентичних матеріалів; вирівнювання знань, умінь і навичок військовослужбовців.

Одним із завдань цього етапу визначається формування вмій приймати елементарні рішення в різних соціокультурних ситуаціях.

Як форму навчання ми використовували дискусії з офіцерами, які дозволили ввести професійно важливі поняття і категорії до наукового обігу військовослужбовцями засобами іноземної мови, оцінили мотиваційні види діяльності та обговорили проблемні запитання щодо формування професійної іншомовної компетентності офіцера Збройних Сил України.

Вони включали в себе мотиваційну спрямованість у процесі розгляду таких тем: «Вимоги до військовослужбовця-професіонала», «Мотиваційні види діяльності у вищому військовому навчальному закладі», «Підвищення кваліфікації офіцерів за кордоном», «Міжнародні навчання Збройних Сил України», «Особливості тестування військовослужбовців» (СТАНАГ 6001), «Роль офіцерів тактичного рівня в підготовці курсантів до міжнародних навчань». Окрім того, використовувались мотиваційні промови видатних людей таких як адмірал Вільям Макрейвн, а також успішного американського підприємця та винахідника, Стівена Пола Джобса, які сприяли формуванню мотиваційного компоненту професійної іншомовної компетентності військовослужбовця [3, с. 173].

Проведені нами опитування серед курсантів та офіцерів дозволили визначити мотиваційні види діяльності військовослужбовця у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, які ввійшли в анкету для вивчення професійної іншомовної компетентності військовослужбовців Збройних Сил України. До найбільш поширених значимих видів діяльно-

сті, які допомагають формувати мотиваційний компонент професійної іншомовної компетентності, на думку офіцерів Збройних Сил України слід віднести: створення позитивної атмосфери під час вивчення ІМ; особистість викладача як фасилітатора та мотиватора; створення викладачем ситуацій успіху; виконання завдань типу «warm-up»: музичних, пізнавальних, спрямованих на професійну діяльність; виконання тестових завдань для підготовки до здачі тесту СТАНАГ 6001; робота в парах (складання діалогів та вирішення творчих завдань); монологи на тематично-спрямовані теми у поєднанні з питаннями від групи; робота з картками з непередбачуваними питаннями; інтерв'ю з викладачем для підготовки до СТАНАГ 6001; виконання завдань BBC для розвитку навичок аудіювання та розмовної мови; участь в прийомі міжнародних делегацій; різнотипні завдання біля дошки (граматичні, лексичні, заповнення тематичної таблиці); підготовка презентацій на задану тематику; виконання завдань ігрового характеру (на зразок «вгадай слово, предмет») та ін. Дані види завдань сприяють розвитку мотиваційного компонента професійної іншомовної компетентності військовослужбовців Збройних Сил України [3, с. 174].

На другому (*формуальному*) етапі здійснювалася активізація та розвиток іншомовних вмінь та навичок, засвоювалася країнознавча та соціокультурна інформація країн, мова яких вивчається за допомогою створення комунікативних ситуацій навчання, наближених до реальних. Окрім того, було впроваджено курс професійної іншомовної підготовки за стандартами НАТО «English. Professional language training (STANAG 6001)», розширено загальну військову тематику спілкування завдяки британським посібникам Campaign1 та English for Peacekeeping; збагачено лексичний запас офіцерів спеціальною термінологією та професійно-орієнтованою лексикою.

Одне із завдань офіцерів було підготувати наступні види військових брифінгів: інформаційні, брифінги-рішення, брифінги з особовим складом, брифінги військових операцій (місій). При викладі думок військовослужбовці дотримувалися їх чіткої структури: передмова, основна частина, висновки. Така форма заняття представляла собою короткі інформаційні повідомлення з використанням програми Microsoft Power Point за умови, коли офіцер готував брифінг, а інші військовослужбовці брали у ньому участь.

На третьому етапі (*завершальному*) професійної іншомовної підготовки офіцери більш детально ознайомились з особливостями англійської для спеціальних цілей завдяки лексико-граматичним вправам, завданням з аудіювання Campaign2, а також особливостями тренувальних завдань СТАНАГ 6001, які готують військовослужбовців до задачі тесту міжнародного рівня CMP1 та CMP2 [15, с. 3].

Особлива увага приділялась доповіді про новини в світі та в Україні іноземною мовою з використанням таких сайтів новин як BBC та CNN та творчим проектам як відеофільм, есе, репортаж та презентацій на визначену тему за спеціальністю офіцера.

Творчі проекти не передбачають детально проробленої структури спільної діяльності, а лише домовленість про результати, які плануються та форму представлення. Це може бути твір, фільм, газета, відеофільм, свята, гра, експедиція та інші. Оформлення результатів творчого проекту вимагає оформлення у вигляді сценарію відеофільму, плану твору, статті, репортажу, програми свята, дизайну, рубрик газети, альбому.

Іншомовна підготовка військовослужбовців під час повномасштабної війни є викликом не тільки для офіцерів та курсантів Збройних Сил України, але й для педагогів вищих військових навчальних закладів. Роль педагога змінилась на не просто носія мови, а на:

– педагога-конструктора, який сформує комплексне розуміння у військовослужбовця предмета; педагога-психолога, котрий вміє вислухати та відчутти емоційний стан під час певної мовної ситуації; педагога-ментора, що додає практичну складову для формування та автоматизації вмінь та навичок з вивчення іноземних мов та надає поради;

– педагога-креативника, котрий під час навчання допомагає розкрити потенціал та можливості особистості та бути в зоні комфорту і не звертати увагу на події воєнного стану;

– педагога, котрий ознайомлює із особливостями культури країни, мову якої вони вивчають, розробляє пошукові та творчі завдання культурологічної спрямованості, формує навички читання цікавих текстів, і, навіть, виконання рутинних мовних вправ, які також дозволяють здобувачам освіти зосередитись на змістовому аспекті іншомовної підготовки та на певний проміжок часу забутись про війну [6, с. 3].

Слід також оптимізувати методичну адаптацію мовної підготовки військових фахівців до процесу військово-професійної підготовки пер-

соналу для складних інформаційних систем та забезпечити адекватну мотивацію, психологічну підтримку та психологічне супроводження процесу військово-професійної підготовки майбутніх військових фахівців, розвиток у них вольової сфери, саморегулятивних вмінь та навичок.

5. Висновки

Отже, навіть в умовах воєнного стану необхідно здійснювати розвиток військової освіти, готувати військових фахівців, здатних володіти професійною іншомовною компетентністю на міжнародному рівні. Професіоналізація ЗСУ повинна відбуватися на різних рівнях та передбачає професіоналізацію Збройних сил України та інших складових сил оборони, інтеграцію органів управління військовою освітою, мережі військових навчальних закладів, чинних стандартів освіти, професійних стандартів, законодавчої та нормативно-правової бази в єдиний комплекс складових системи військової освіти для забезпечення сил оборони військовими фахівцями.

Педагогічна технологія формування професійної іншомовної компетентності офіцерів Збройних Сил України в умовах війни передбачає використання на заняттях з іноземної мови активних методів навчання, а саме: комунікативно-інтерактивних (брифінги, тренінги, дискусії); ігрових (ділові та рольові ігри); контекстного методу (метод імітації професійної діяльності); конструктивістських (метод проєктів, мозковий штурм). Сучасне заняття з іноземної мови, навіть при перебуванні на локації включає в себе різноманітне соціально-рольове, ігрове спілкування військовослужбовців, диспути у вигляді обговорення проблем, використання лінгвокраєзнавчого матеріалу, наочності, фото, кіно, телематеріалів.

Важливе значення при формуванні професійної іншомовної компетентності під час інтенсивного навчання іноземній мові приділено методам контролю та самоконтролю, особливо серед офіцерів, які включають: індивідуальну контрольну співбесіду кожного тижня; опитування; письмові роботи; тестування ALCPT та STANAG 6001 згідно стандарту НАТО. Для успішного проведення процесу іншомовної підготовки викладачі повинні сприяти пануванню атмосфери творчості, щирості, невимушеності, принциповості, привітливості, шанобливості та такту.

Формування професійної іншомовної компетентності передбачає побудову сучасної моделі професійної іншомовної військової освіти,

що забезпечує підготовку військових фахівців на основі їхнього безперервного професійного розвитку, враховує загальні тенденції розвитку системи національної та міжнародної безпеки, зміни принципів та способів ведення збройної боротьби, нові вимоги до якості військової освіти, формування добросовісності на основі стандартів НАТО. Іншомовна підготовка офіцерів тактичного рівня є невід'ємною складовою їхньої професійної підготовки, особливості якої зумовлені глобальними інтеграційними процесами, суспільними трансформаціями, вимогами до компетентності офіцерів, інноваційними освітніми процесами та необхідністю урахування змісту професійної діяльності й конструктивних ідей зарубіжного досвіду.

Список літератури:

1. Вища освіта в Україні під час воєнного стану. URL: <https://it-kharkiv.com/vyshha-osvita-vukrayini-pid-chas-voennogo-stanu/> (дата звернення: 15.03.2023).
2. Дорожня карта вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України на 2021–2025 роки. URL: https://www.mil.gov.ua/content/education/dorozhnya_karta_2021.pdf (дата звернення: 15.03.2023).
3. Канова Л.П. Мотиваційний компонент вивчення іноземної мови військовослужбовцями Збройних Сил України. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : *Матеріали XVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції (07 грудня 2021 р., м. Тампере (Фінляндія))*. С. 172–174.
4. Концепція мовної підготовки особового складу Збройних Сил України : Наказ Міністра оборони України від 01.06.2009 р. № 267.
5. Маслак Л.П. Інноваційні технології в процесі вивчення іноземної мови з обдарованими курсантами. *Актуальні проблеми психології: проблеми психології обдарованості* : зб. наук. праць / за ред. С. Д. Максименко. Житомир : ЖДУ, 2008. Т. 6. Вип. 3. С. 171–175.
6. Освіта в Україні в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Інститут освітньої аналітики. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpnevakonferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitic.zbirn-Osvita> (дата звернення: 13.03.2023).
7. Основні засади мовної підготовки особового складу у системі Міністерства Оборони України. URL: <https://www.nuou.org.ua/assets/documents/osn-zas-mp.pdf> (дата звернення: 13.03.2023).
8. Стандарти НАТО: механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій. Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2021/02/12/standarti-nato-mehanizm-i-tempi-vprovadzhennyaadaptacziya-do-ukrainskih-realij> (дата звернення: 12.02.2023).
9. Яцишина Н.В. Методика формування прагматичної компетентності майбутніх перекладачів (на когнітивно-збагачувальному етапі). *Збірник нау-*

кових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2018. Вип. 81(1). С. 216–219.

10. Hymes D. On communicative competence. *Sociolinguistics* / ed. J. B. Pride, J. Holmes. Harmondsworth : Penguin, 1972. P. 269–293.

11. Kanova L. Interactive methods in the process of teaching english in military field. The 9 th International scientific and practical conference «International scientific innovations in human life» (March 16-18, 2022), Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom, 2022. P. 108–111.

12. Kanova L. Foreign language training as a component of professional training of Ukrainian officers. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Т. 1. Вип. 41. С. 108–113.

13. NATO Standardization Agreement (STANAG) 6001 (Edition 4) (2010). URL: <https://cupdf.com/document/stanag-6001-edition-4.html> (дата звернення: 17.01.2022).

14. Ridei, N., Tytova, N., Kanova, L., Panchenko, L., & Slonovska, O. Quality and life safety aspects in the educational policy of Ukrainian educational institutions. *International Journal of Health Sciences*. 2022. 6(2). P. 1035–1045.

15. STANAG 6001. URL: <http://www.stanag6001.com/languages/> (дата звернення: 13.03.2023).

16. STANAG 6001. Language Proficiency Levels. URL: <https://www.natobilc.org/files/file/6001EFed05.pdf> (дата звернення: 13.03.2023).

17. STANAG 6001. URL: <http://www.stanag6001.com/languages> (дата звернення: 13.03.2023).

References:

1. Vyshcha osvita v Ukraini pid chas voiennoho stanu [Higher education in Ukraine during martial law]. Available at: <https://it-kharkiv.com/vyshha-osvita-vukrayini-pid-chas-voennogo-stanu/> (accessed March 15, 2023).

2. Dorozhnia karta vdoskonalennia movnoi pidhotovky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy na 2021–2025 roky [Map for improving language training in the Armed Forces of Ukraine for 2021–2025]. Available at: https://www.mil.gov.ua/content/education/doroznya_karta_2021.pdf (accessed March 15, 2023).

3. Kanova L.P. (2021) Motyvatsiinyi komponent vyvchennia inozemnoi movy viiskovosluzhbovtsiamy Zbroinykh Syl Ukrainy [Motivational component of foreign language learning by servicemen of the Armed Forces of Ukraine] (October 07, 2021 p.) Tampere (Finland). (in Ukrainian)

4. Kontseptsiia movnoi pidhotovky osobovoho skladu Zbroinykh Syl Ukrainy: Nakaz Ministra obrony Ukrainy [The concept of language training of personnel of the Armed Forces of Ukraine]: Order of the Minister of Defense of Ukraine dated June 1, 2009 No. 267.

5. Maslak L.P. (2008) Innovatsiini tekhnolohii v protsesi vyvchennia inozemnoi movy z obdarovanymy kursantamy [Innovative technologies in the process of learning a foreign language with gifted cadets]. *Aktualni problemy psykholohii: problemy psykholohii obdarovanosti: zbirnyk naukovykh prats – Topical problems of psychology: problems of psychology of giftedness: collection of*

scientific works. S.D. Maksymenko (Ed.), vol. 6, pp. 171–175. Zhytomyr: ZSU. (in Ukrainian)

6. Osvita v Ukraini v umovakh voiennoho stanu [Education in Ukraine under martial law]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpnevakonferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Informanalytc.zbirn-Osvita> (accessed March 15, 2023).

7. Osnovni zasady movnoi pidhotovky osobovoho skladu u systemi Ministerstva Oborony Ukrainy [Basic principles of language training of personnel in the Ministry of Defence of Ukraine]. Available at: <https://www.nuou.org.ua/assets/documents/osn-zas-mp.pdf> (accessed March 15, 2023).

8. Standarty NATO: mekhanizm i tempy vprovadzhennia, adaptatsiia do ukraïnskykh realii [NATO standards: mechanism and pace of implementation, adaptation to Ukrainian realities]. Available at: <https://www.mil.gov.ua/news/2021/02/12/standarty-nato-mekhanizm-i-tempy-vprovadzhenniaadaptacziya-do-ukraïnskykh-realii> (accessed March 15, 2023).

9. Iatsyshyna N.V. (2018) Metodyka formuvannia prahmatychnoi kompetentnosti maibutnikh perekladachiv (na kohnityvno-zbahachuvalnomu etapi) [The method of forming the pragmatic competence of future interpreters (at the cognitive-enrichment stage)]. *Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, issue 81(1). (in Ukrainian)

10. Hymes D. (1972) On communicative competence. *Sociolinguistics / ed. J.B. Pride, J. Holmes*. Harmondsworth: Penguin, pp. 269–293.

11. Kanova L. (2022) Interactive methods in the process of teaching english in military field. The 9th International scientific and practical conference "International scientific innovations in human life" (March 16-18, 2022) Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom, pp. 108–111.

12. Kanova L. (2021) Foreign language training as a component of professional training of Ukrainian officers. *Innovatsiina pedahohika*, vol. 1, issue 41, pp. 108–113.

13. NATO Standardization Agreement (STANAG) 6001 (Edition 4) (2010). Available at: <https://cupdf.com/document/stanag-6001-edition-4.html> (accessed January 17, 2022).

14. Ridei, N., Tytova, N., Kanova, L., Panchenko, L., & Slonovska, O. (2022) Quality and life safety aspects in the educational policy of Ukrainian educational institutions. *International Journal of Health Sciences*, 6(2), pp. 1035–1045.

15. STANAG 6001. Available at: <http://www.stanag6001.com/languages/> (accessed March 13, 2023).

16. STANAG 6001. Language Proficiency Levels. Available at: <https://www.natobilc.rg/files/file/6001EFed05.pdf> (accessed March 13, 2023).

17. STANAG 6001. Available at: <http://www.stanag6001.com/languages> (accessed March 13, 2023).